

„Myslím si popravdě, že kámen mudrců nosíme každý sám v sobě, a tím je vůle k životu.“

(Marie Kubátová)

Spisovatelka Marie Kubátová se narodila 8. srpna 1922 v Praze. Vyrůstala spolu s mladším bratrem Janem, který se stal profesorem mineralogie. Dětství prožila na pražském předměstí Pankráci. S tatínkem chodili v neděli na vycházky na vyšehradské Šance a dívali se, odkud skočil bájný Šemík, s maminkou zase na vyšehradský hřbitov nosili kytičku spisovatelce Boženě Němcové. Rodiče Marie Kubátové měli velký vliv na její pozdější spisovatelskou činnost. Byli to nadšení vlastenci, kteří se velmi angažovali v oblasti národní kultury a osvěty. Otec Jan Kutina, původním povoláním stavební inženýr, již na sklonku Rakouska-Uherska této práce zanechal a věnoval se nakladatelskému podnikání. K tomu ho nevedly obchodní zájmy, ale zájmy tělovýchovné a osvětové. V nově vzniklé republice založil malé tělovýchovné nakladatelství Besední pořady, kde vydával tělocvičný a hudební materiál, určený především pro potřeby venkovských tělovýchovných jednot a škol. Svě práci se Jan Kutina věnoval s velkým úsilím, obětoval jí čas, zdraví, společenské postavení i hmotné zabezpečení. Nakladatelství si svým specifickým zaměřením velmi těžce zajišťovalo existenci a rodina mnohdy trpěla nouzí. Spisovatelčina matka, PhMr. Amálie Kutinová, je známá jako autorka knížek pro děti a národopisná sběratelka. Pro nakladatelství psala scénické pohádky, dětské veršičky a texty písní k tělocvičným skladbám. Nejznámější je cyklus knížek o valašských dívkách Gabře a Málince, který měl ve své době velký čtenářský ohlas. V takovémto čínorodém a kulturním prostředí tedy spisovatelka vyrůstala. Finanční starosti svých rodičů si zpočátku vůbec neuvědomovala a Besední pořady pro ni byly součástí krásného a harmonického domova, plného pohádek.

Teprve v období dospívání začala Kubátová vidět otcovo nakladatelství jinými očima. Dětské okouzlení pohádkami ustoupilo střízlivému pohledu na tento „obchod iluzemi“, jak Kutinovi své nakladatelství nazývali. Počátkem nacistické okupace osvětové a národnostně zaměřené nakladatelství zaniklo a rodina se odstěhovala z Prahy do malého městečka Křinec u Nymburka. Starost o zabezpečení rodiny převzala na svá bedra matka – našla si místo v lékárně a vrátila se k původnímu povolání lékárnice. Okupace a válka zasáhly do života budoucí spisovatelky velmi podstatně. Po maturitě v roce 1941 stihla ještě složit zkoušky na učitelském ústavu v Praze. Potom však, bez možnosti svobodného rozhodování o své budoucnosti, nastoupila jako praktikantka v lékárně, kde pracovala pod matčiným vedením. V roce 1943 složila základní lékárnickou zkoušku a ve stejném roce se provdala za Jaroslava Kubáta, s nímž se seznámila jako mladá dívka na prázdninovém pobytu v Krkonoších. Jaroslav Kubát pocházel z Krkonoš, z části zabrané nacisty, a tak když po okupaci

v roce 1939 přišel o domov, spisovatelčini rodiče projeví velké pochopení pro jeho situaci a nabídli mu práci i přístřeší v křinecké lékárně.

Na období, kdy rodina pobývala v Křinci, Kubátová nevzpomíná ráda. Sice tam v relativním poklidu přečkali válku a okupaci, ale spisovatelce, zvyklé na život v Praze, se stýskalo. Svůj stesk léčila psaním, a tak její první literární pokusy spadají právě do tohoto období. Napsala zde první a současně poslední báseň a také první sbírku povídek pod názvem *Pastorkové Páně*. Trvalo však ještě dlouho, než byla přepracovaná a teprve v roce 1956 vydaná pod názvem *Matějkov*.

Po znovuotevření vysokých škol se Marie Kubátová zapsala na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a odborným studiem farmacie tak navázala na svou válečnou praxi. Na podzim 1946 byla promována magistrou farmacie. Krátce po promoci nastoupila na místo v Karlových Varech, kde již působil její manžel, také magistr farmacie. Při zaměstnání pokračovala dálkově ve studiu na přírodovědecké fakultě a v roce 1949 získala absolutorium.

Významným mezníkem v životě Marie Kubátové byl rok 1952. Právě od tohoto roku se datuje spisovatelčin trvalý pobyt v Krkonoších – ve Vrchlabí, kde byl její manžel jmenován správcem lékárny. V době svého příchodu do Krkonoš byli již rodiči dvou malých dětí. Kromě synů se spisovatelka starala také o své rodiče, kteří se za nimi přistěhovali, a na Benecku vypomáhala na malém horském hospodářství manželových rodičů. Zpočátku, aby nemusela v lékárně sloužit noční služby, využila své učitelské kvalifikace a přijala místo na střední zdravotní škole ve Vrchlabí, kde vyučovala nauku o léčích. V roce 1956 přerušila své zaměstnání a věnovala se rodině. Starala se především o svou matku, která trpěla srdeční vadou, a později i o otce, který byl na sklonku života téměř nehybný a potřeboval soustavnou péči. Toto období nepatřilo v jejím životě k nejlehčím, ale právě rodičům vděčí za to, že ho dokázala překonat. Po mamince zdědila cit a smysl pro rodinný život a po otci tvrdohlavost, která jí pomáhala jít pevně za svým cílem. Zážitky a zkušenosti z těchto let se staly častými náměty prací Marie Kubátové. I v této náročné době si však našla čas a energii na sběratelskou, osvětovou a spisovatelskou činnost. Od roku 1970 opět pracovala v lékárně a v roce 1972 složila atestaci z ústavního lékárnictví. Léta, kdy se Kubátová věnovala rodině a spisovatelské činnosti, se nijak neprojevila na její odbornosti – v roce 1977 se jí podařilo získat doktorát z přírodních věd. V roce 1979 spisovatelka odešla do důchodu a od té doby se plně věnuje literatuře a psaní.

Bohatou literární tvorbu spisovatelky Marie Kubátové můžeme rozdělit na dva hlavní okruhy. Ten první, který spisovatelku proslavil, tvoří pohádky, povídky a hry s krkonošskou tematikou. Druhým okruhem jsou všechna ostatní díla, příběhy ze současnosti i minulosti, z lékárenského prostředí, ze školy, vzpomínky a úvahy, inspirované životní zkušeností autorky. Počátkem padesátých let, kdy se Marie Kubátová přistěhovala do Krkonoš, byla mezi zdejšími obyvateli ještě velmi živá lidová slovesnost. Kubátová se s ní začala seznamovat u manželových rodičů, kteří byli jejími prvními učiteli života v pro ni dosud neznámém horském prostředí. Tchán s tchýní se stali jejími prvními

krkonošskými literárními vzory. V autorčině prvotině *Daremný poudačky* (1956) představoval otec vše poetické a mudrlantské, maminka zosobňovala pracovitost, hospodárnost a nezdolnost horáckých matek. Tak se Marie Kubátová postupně seznamovala s pomalu mizejícím svérázným světem tkalců, perlařů, sklářů, dřevařů, pytláků a pašeráků, umocněným jadrným krkonošským nářečím.

K systematickému sběru lidových vyprávění spisovatelku přivedla její matka Amálie Kutinová. Ačkoliv neměla odborné vzdělání, ve folkloristice se orientovala poměrně dobře. Předpoklady pro tuto činnost si přinesla ze své muzikantské a učitelské rodiny Tauberů. Sběratelské cesty matky a dcery za krkonošskou písní a vyprávěním vyžadovaly hodně píle, pracovitosti, obětavosti a jsou dokladem jejich silného vztahu k lidové slovesnosti a jejím tvůrcům. V roce 1965 přistoupily k literární úpravě sesbíraných pramenů a vznikl tak cyklus *Krkonošský lid*, zahrnující folkloristický sběr i dosud nevydané knihy s krkonošskou tematikou. V témže roce však Amálie Kutinová zemřela a cyklus nebyl dokončen. Marie Kubátová se podílela spolu se svou matkou na dvou knihách tohoto cyklu – *Krkonošův rok* (1958) a *Krkonošovský špalíček* (1964) – a přispěla i vlastní knihou *Daremný poudačky* (1956). Po smrti své matky se spisovatelka rozhodla z úcty k ní ve sběratelské činnosti nepokračovat.

Vedle sbírání lidové slovesnosti se Marie Kubátová věnovala i vlastní tvorbě. Již v roce 1953 měla připravenou sbírku krkonošských povídek a snažila se o její vydání. Navázala kontakty s Československým rozhlasem v Praze a pokusila se o spolupráci s oddělením začínajících autorů Svazu čs. spisovatelů. Odtud ale byla odkázána na Ústředí lidové umělecké tvorby, kde sice její poudačky přijali příznivě, ale i zde panoval názor, že povídky psané nářečím jsou vhodné pro poslech, nikoli pro tisk. Zatímco na jedné straně byla odmítnuta, v rozhlase vzbudily její práce zaslouženou pozornost a v roce 1953 byla Marii Kubátové nabídnuta spolupráce. Jako externistka připravovala národopisné pořady, které měly u posluchačů velký ohlas, a tak zásluhou Československého rozhlasu byla krkonošským lidovým vyprávěnkám zajištěna široká popularita, která přispěla i k zájmu tisku. Po celostátním úspěchu navázala v roce 1954 spolupráci s krajskou rozhlasovou stanicí v Hradci Králové a ve stejném roce se objevily její první povídky v deníku Pochodeň. Zanedlouho projevil zájem nakladatelství Mladá fronta a v roce 1956 vyšla prvotina Marie Kubátové – již zmíněná sbírka krkonošských povídek *Daremný poudačky*.

Poudačkami nazvala Marie Kubátová tradiční způsob fabulace lidových vyprávěčů. Základem je epická strohost, dramatická zkratka a žertovná pointa. Spisovatelka se však neomezila jen na mechanické přepisování lidových vyprávěnek, ale používala je jako základní kostru pro své originální pohádky a později využívala již jen základní principy lidového vyprávění a příběhy tvořila téměř volně, vždy však s ohledem na dobové a místní reálie. Hrdiny jejích poudaček se stávali obyčejní, většinou ti nejchudší horalé, nechyběly ani postavy pytláků a pašeráků, nezbytně dokreslující krkonošský kolorit. Z pohádkových bytostí zaujímá nejvýznamnější místo mocný vládce hor

Krakonoš, ale spisovatelka nezapomněla ani na další pohádkové postavičky – čerty, anděly a hastrmany. Ke knihám zabývajícím se krkonošskou tematikou se řadí *Muzikantský řemeslo a devatero jinejch* (1969), *Krakonošův hermec* (1972), *Hořký bejlí* (1972) nebo *Truhlička malovaná* (1989).

V roce 1956 uveřejnila Marie Kubátová svou první divadelní hru, rovněž na motivy krkonošských poudaček, s názvem *Jak přišla basa do nebe*. Původně byla napsaná pro ochotnický divadelní spolek Šír ve Vrchlabí, ale nakonec měla premiéru v pražském Divadle S. K. Neumanna (dnes Divadlo pod Palmovkou) a zároveň se vysílala v Čs. rozhlase. Po velkém úspěchu pražského představení u obecnostva i kritiky prošla krkonošská báchorka Marie Kubátové s velkým ohlasem celou řadou profesionálních i ochotnických scén. V roce 1961 vyšla také knižně. I další divadelní hry, např. *Skleněná panna* (1960) a *Vzbouření hastrmana* (1975), byly díky humoru a půvabu krkonošských pověstí divácky velmi úspěšné.

V roce 1963 zahájila Marie Kubátová spolupráci s Čs. televizí inscenací *Světáci*. Podle knihy *Korvetní kapitán Korda* (1967) natočil v roce 1970 režisér Josef Pinkava film pro děti *Kapitán Korda* a v roce 1979 jeho volné pokračování *Chlapi přece nepláčou* podle knihy *Jménem korvetního kapitána* (1972). V roce 1974 byla odvysílána řada sedmi Večerníčků na motivy pohádek Marie Kubátové pod názvem *Krkonošské pohádky*, ke které napsala scénář Božena Šimková. Později došlo mezi oběma autorkami ke sporu o to, kdo je původcem postav zbohatlého Trautenberka, Ančete, Kuby a hajného, pohádkám to však na kráse neubralo a dodnes patří k nejoblíbenějším Večerníčkům.

Značnou část autorčiny tvorby tvoří pohádky, ať již to jsou pohádky na motivy krkonošských vyprávění, nebo ty, jež byly vytvořené autorčinou fantazií. První knihou s krkonošskou tematikou určenou dětem byly v roce 1971 *Pohádky o Krakonošovi* a jejich volné pokračování *Jak Krakonoš s Trautenberkem vedli válku* (2000). Další pohádkový soubor vydaný pod názvem *Krakonošovo čarobejlí* (1998) vychází ze staršího cyklu o bylinkách s názvem *Hořký bejlí* (1981) a je koncipován jako kalendář. Vyprávění o bylinkách jsou řazena podle toho, v jakém pořadí v průběhu roku jednotlivé bylinky vykvétají. V následující pohádkové sbírce *Pohádky z Krkonoš* (2001) se každé vyprávění vztahuje k jednomu z typických horských řemesel. Dalšími pohádkovými knihami Marie Kubátové jsou *Pohádky pro rozcáplíky* (1959), *Pohádky pro poškoláky* (1968), *O heřmánkové víle a čarodějnickém učedníku* (1978), *Nedělní pohádky* (1997). Soubor sedmi pohádek a sedmi vánočních vyprávění pro dospělé tvoří knihu nazvanou *Tři šupiny vánočního kapra* (2008).

Dalším okruhem spisovatelčiny tvorby je ztvárnění současných společenských témat. Její novely, romány a povídky jsou spojeny především s profesí lékárnice nebo s její ženskou rolí dcery, matky a babičky. Věcnou inspirací pro Marii Kubátovou byla rodina a obyčejný život kolem, její příběhy jsou hluboce lidské a tím i pravdivé. K napsání románu *Průšvihy mladého Werthera* (1970) autorku inspirovalo období dospívání jejích synů, vzpomínkou na maminku je povídka *Legenda o bílé*

paní (1978) a úctu k tchýni vyjádřila knihou *Matka kopce* (1980). Marie Kubátová se ve své tvorbě věnovala i palčivým otázkám dneška. Snažila se, aby její hlas byl slyšet i mezi ochránci přírody jejích milovaných Krkonoš. Právě tématem ochrany životního prostředí se zabývá v románu *Balada o Sněžce* (1992). V novele *Absolventka nultého ročníku* (1987) zase vyjadřuje pobouření nad tím, jak bývají děti nespravedlivě trestané za politické činy svých rodičů. Z prostředí lékárnické praxe Marie Kubátové pochází *Kariéra bílé vrány* (1970), *Lékařnická trilogie* (1990) a *Obchod iluzemi* (1992), kde také vzpomíná na své dětství a tatínkovo nakladatelství. V několika pracích se zabývá i českou historií: v roce 1986 vyšly *Povídky z muzejních vitrín* a v roce 1993 *Poutnické povídky*.

V posledních letech se spisovatelka věnuje především tvorbě pohádek, ale píše i portréty lidí, kterých si váží, nebo ji něčím zaujali. V knize *Medový perníček do srdce chodníček* (2001) vytvořila portrét perníkářky a přítelkyně Jindry Dvořákové, ve sbírce *Arcibáby, aneb, Živote, já nechci abys byl vošklivej* (2005) zase portréty zajímavých žen regionu a vtipnou protiváhu o zajímavých mužích ve sbírce *Arcidědkové* (2006). Vzpomínky na své mládí autorka shrnula do povídkového souboru *Sny pod kloboukem* (2002), *Kouzlo rodinného stolu* (2003), *Jak roztancovat babičky* (2004) a *Haraburdí, aneb, Jak se líhnou knížky* (2007).

Marii Kubátovou můžeme pro její vypravěčské umění a vrozený literární talent zařadit mezi nejlepší české spisovatelky. Pro celou její tvorbu je charakteristický osobitý způsob vyjadřování, poznamenaný horáckým dialektem, zejména však přednostní zájem o charakter člověka, o mezilidské vztahy a silné cítění se slabými a utlačovanými. Ačkoliv je pokládána za „krkonošskou“ spisovatelku, nelze ji označit za regionální autorku. Její lidové vyprávěčky jsou sice nerozlučně spjaty s Krkonošemi, avšak prózy a hry ze současnosti, i když je spisovatelka zasazuje do prostředí podkrkonošského maloměsta, mají širší dosah a lze je zasadit do kteréhokoliv jiného českého města. Ve spisovatelčině vztahu ke Krkonošům se odráží její vřelý vztah k celé naší zemi.

Svůj názor na literární tvorbu a úzký vztah k životu vyjádřila Marie Kubátová slovy: „*Po zákonu pohádek dojde hrdina cíle, až když se prodere překážkami. Ani spisovatelé se neotvírají pohádkové poklady jenom tak. Myslím, že oněmi kůstkami, které tvoří schůdky k zámku na skleněný vrch, jsou hrany jeho vlastní lidské trampoty. Kdyby tím vším, co ukládá člověku jeho člověčenství, sám neprošel, nedošel by a poklady by se mu neotevřely.*“

(Zpracovala: Jitka Haincová)